

Maria Jakobsson

Miten toimia lasten kanssa fiktioituotannossa?

Esimerkkinä Munkkivuori-sarja ja
Pakopiste-lyhytelokuva

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Medianomi-tutkinto

Elokuvan ja television tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

7.12.2022

Tiivistelmä

Tekijä:	Maria Jakobsson
Otsikko:	Miten toimia lasten kanssa fiktiotuotannossa? – Esimerkkinä Munkkivuori-sarja ja Pakopiste-lyhytelokuva
Sivumäärä:	21 sivua + 2 liitettä
Aika:	7.12.2022
Tutkinto:	Medianomi
Tutkinto-ohjelma:	Elokuvan ja television tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto:	Tuotanto
Ohjaaja:	Tuotannon lehtori Annakaisa Sukura

Tässä tutkielmassa selvitetään sitä, miten alle 15-vuotiaiden lasten kanssa kannattaa toimia fiktiotuotannossa: miten lapsen kanssa tulisi toimia ennen kuvaustilannetta ja kuvaustilanteen jälkeen, jotta lapsesta saadaan paras potentiaali irti kuvaustilanteessa ja jotta varmistetaan, että lapsi on lapsi vielä kuvausten jälkeenkin. Aihetta tarkastellaan erityisesti tuotannollisesta näkökulmasta. Lapsen ohjaaminen kuvaustilanteessa ei ole tämän tutkielman keskiössä.

Tutkimuskysymystä tarkastellaan lainsäädännön ja kirjallisuuden sekä erityisesti *Munkkivuori*-tv-sarjan ja *Pakopiste*-lyhytelokuvan tuotantoprosessissa karttuneiden havaintojen kautta. Tutkielmaan on haastateltu *Munkkivuori*-sarjan tekijöitä. *Pakopiste*-lyhytelokuva on puolestaan osa toiminnallista opinnäytetyötä, johon kyseisen teososan lisäksi kuuluu tämä kirjallinen tutkielma. Kirjoittaja toimi *Pakopiste*-lyhytelokuvan tuottajana, toisena käsikirjoittajana ja lapsen tukihenkilönä kuvauksissa sekä vastasi castingistä yhdessä ohjaajan kanssa.

Tutkielmassa havaitaan, että tuotannoissa, joissa on lapsirooleja, erityisesti harjoittelulla on ratkaiseva merkitys sisällöllisessä onnistumisessa. Lisäksi etukäteen tapahtuva harjoittelu säästää aikaa kuvaustilanteessa, eli harjoitteluun panostamiselle on paitsi sisällölliset myös taloudelliset perusteet. Tutkielmassa käy ilmi myös, että lasten näyttelijäntyön valmentajalla on keskeinen rooli paitsi lasten harjoittamisessa myös heidän henkisessä valmistautumisessaan: valmentajan kanssa keskusteltiin käsikirjoituksesta heränneistä mietteistä ja huolenaiheista ja niitä ratkottiin yhdessä.

Tuloksista ilmenee, että lapsirooleja sisältävissä tuotannoissa kannattaa panostaa harjoitteluun ja harjoitusten painopisteen tulisi olla mahdollisuuksien mukaan esituo-
tannossa. Kuvausjaksolle sijoittuva harjoittelu olisi puolestaan hyvä ottaa huomioon heti alussa aikataulua laadittaessa. *Munkkivuori*-sarjan harjoitusprosessista ja uudesta työnkuvasta – lasten näyttelijäntyön valmentajasta – kannattaa ottaa oppia myös tulevaisuuden fiktiotuotannoissa.

Avainsanat: lapset, lapsinäyttelijä, nuoret työntekijät, casting, näyttelijäharjoitukset, harjoittelu, lapsen ohjaus, apulaisohjaus, tv-tuotanto, elokuvatuotanto, tuotantoprosessi, työsuojelu

Abstract

Author: Maria Jakobsson
Title: Working with Children in Fiction Film and Television Productions
Number of Pages: 21 pages + 2 appendices
Date: 7 December 2022

Degree: Bachelor of Culture and Arts
Degree Programme: Film and Television
Specialisation option: Production
Instructor: Annakaisa Sukura, Senior Lecturer

This thesis investigates how to work with children under the age of fifteen in fiction film and television productions: what should be taken into consideration before entering the set and afterwards in order to reach the best possible outcome and make sure that the child's best interests are respected. The subject is examined especially from a productional standpoint. Directing of children on set is not at the centre of this thesis.

The research question is reviewed through different aspects of Finnish law and literature but in particular through observations from the tv series *Munkkivuori* and the short film *Vanishing Point*. The thesis includes interviews with the *Munkkivuori* crew. The short film *Vanishing Point* on the other hand is the artistic project of the author, who worked i.a. as a producer and second script writer in the short film. This thesis reflects on the process and results of the short film.

In the thesis, it is observed that the acting coaching of children has a significant role in creating the desired outcome. Child actor training during pre-production saves time at the shooting location, which means that it is even financially beneficial to invest in training. It came clear that the children's acting coach had a role in training the children but also in guiding them through the whole process of production and helping them with whatever concerns they might have during the process.

Keywords: children, child actor, young employees, casting, actor training, actor coaching, directing of children, assistant directing, tv production, film production, health and safety at work

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lapsi on lapsi myös töissä	2
2.1	Minkäikäinen lapsi saa olla töissä?	3
2.2	Työ, koulu ja lepo	4
2.3	Lapsen tuki fiktiotuotannoissa	5
3	Kokemuksia Munkkivuori-sarjan ja Pakopiste-lyhytelokuvan tuotannosta	7
3.1	Munkkivuori-sarja	7
3.2	Pakopiste-lyhytelokuva	8
3.3	”No oliks nyt hyvä?!” – Casting	9
3.4	”Hei, oothan sä sellainenkin!” – Tutustuminen ja harjoitukset	12
3.5	Kuvaukset	15
4	Lopuksi	20
	Lähteet	22
	Liitteet	23
	Haastattelukysymysrunko, äänitetyt asiantuntijahaastattelut	23
	Haastattelukysymykset, sähköpostihaastattelut	26

1 Johdanto

Usein kuulee sanottavan, että fiktiotuotannoissa kannattaa välttää lapsia ja eläimiä. Seuratessani tuotanto- ja apulaisohjausosaston harjoittelijan roolissa lasten työskentelyä *Munkkivuori*-nimisen tv-sarjan kuvauksissa vuonna 2021 havaitsin kuitenkin, että lapset sujahtavat usein rooleihinsa luonnollisesti leikin kautta. Heidän olemuksensa ja liikekielensä on vaivatonta ja uskottavaa, ja tarinan seuraaminen heidän kauttaan on katsojalle kiinnostavaa – usein onnistuessaan kiinnostavampaa kuin aikuisnäyttelijöiden kautta. Jäin miettimään, mikä on tämän usein kuullun sanonnan taustalla: onko se pelko lasten ennakoimattomasta käytöksestä kuvauksissa ja kokemattomuudesta näyttelijöinä vai siitä, että meillä on liian vähän työkaluja kohdata lapset osana fiktiotuotannon tekijäryhmää.

Tuotanto, jossa on paljon lapsia näyttelijöinä, vaatii erityishuomiota sen tekijöiltä. Lasten ohjaamista on käsitelty opinnäytteissä, mutta lasten fiktiotuotannoissa mukanaoloon liittyy paljon muitakin tekijöitä kuin ohjaaminen, joiden onnistuminen vaikuttaa keskeisesti siihen, mitä kamera saa tallennettua ja millainen kokemus kuvauksiin osallistuminen on lapselle.

Tässä tutkielmassa keskeinen tutkimuskysymys on, miten toimia alle 15-vuotiaiden lasten kanssa fiktiotuotannoissa. Rajaan aiheen käsittelyn erityisesti tuotantoon liittyviin käytäntöihin. Tutkielmassa pohditaan sitä, miten lapsen kanssa tulisi toimia ennen kuvaustilannetta ja kuvaustilanteen jälkeen, jotta lapsesta saadaan paras potentiaali irti kuvaustilanteessa ja jotta varmistetaan, että lapsi on lapsi vielä kuvausten jälkeenkin. Aihe kytkeytyy osaksi av-alan vastuullisuuskeskustelua ja sosiaalisen ja työhyvinvoinnin kysymyksiä. Tässä tutkielmassa ei käsitellä suoraan lapsen ohjaamista kuvaustilanteessa.

Tutkimuskysymystä tarkastellaan lainsäädännön ja kirjallisuuden sekä erityisesti *Munkkivuori*-tv-sarjan ja *Pakopiste*-lyhytelokuvan tuotantoprosessissa karttuneiden havaintojen kautta. Tutkielmaan on haastateltu *Munkkivuori*-sarjan lasten

näyttelijäntyön valmentaja Miina Turusta, lasten vanhempien yhteyshenkilönä toiminutta tuotantokoordinaattori Lotta Luukkaa, vastaavaa tuottajaa Minna Haapkylää ja apulaisohjaaja Tuula Nikkolaa.

Tämä tutkielma on osa toiminnallista opinnäytetyötä, johon kuuluu kirjallisen osan lisäksi teososa, 15 minuuttinen *Pakopiste*-lyhytelokuva (2022), jonka tuottajana ja toisena käsikirjoittajana toimin. *Pakopisteen* toinen käsikirjoittaja oli Sampo Saikkonen, joka myös ohjasi lyhytelokuvan.

2 Lapsi on lapsi myös töissä

Tuotannoissa, joissa on lapsia keskeisissä rooleissa, joudutaan toimimaan tietyt reunaehdot huomioiden. Keskeisin rajoite, joka erityisesti pitkistä työpäivistään tunnetulla elokuva-alalla pistää silmään, on lasten työpäivän enimmäiskesto seitsemän tuntia (Laki nuorista työntekijöistä 998/1993, 4 §). Se ja muut työaikaan kohdistuvat rajoitteet on otettava huomioon kuvausaikatauluja laadittaessa ja käytännössä myös kohtausten valaisua suunniteltaessa, koska kuvauksia ei voida lähtökohtaisesti sijoittaa yöaikaan. Vaikka näitä kutsutaan tässä negatiivisesti rajoitteiksi, niillä on kuitenkin positiivinen vaikutus, sillä ne vaikuttavat usein työryhmän työoloja inhimillistävällä tavalla vapauttaen aikaa kuvausjakson aikana myös muulle elämälle.

Muita merkillepantavia eroavaisuuksia suhteessa aikuisten kanssa työskentelyyn on yhteistyö tuotannon, lapsen ja lapsen huoltajien kanssa. Alle 15-vuotiaiden lasten työskentelystä sovitaan huoltajan kanssa, eli pelkkä lapsen kanssa sopiminen ei riitä (Laki nuorista työntekijöistä 998/1993, 3 §). Lapsituotannoissa onkin tärkeää varmistaa informaation kulku sekä lapselle että huoltajalle. Vanhempien kanssa neuvotellaan paljon ja esituotannon aikana on hyvä tiedustella kuvausjaksolle osuvista muista aikataulullisista esteistä. (Luukka 4.11.2022.)

Myös muita lapsen kehitykseen ja tukeen liittyviä seikkoja on syytä ottaa huomioon, kun mietitään, miten lapsinäyttelijöiden kanssa toimitaan tuotannon eri vaiheissa. Niitä käsitellään tarkemmin seuraavissa aihepiiriä taustoittavissa alaluvuissa.

2.1 Minkäikäinen lapsi saa olla töissä?

Lasten ja nuorten työskentelyyn kohdistuu monenlaisia rajoitteita, jotka perustuvat lasten hyvinvoinnin turvaamiseen. Näistä rajoitteista on tarkemmin säädetty Laissa nuorista työntekijöistä (998/1993). Lisäksi tulee ottaa huomioon Työturvallisuuslaki (738/2002), jota ei tässä tutkielmassa käsitellä erikseen.

Nuorella työntekijällä tarkoitetaan lain mukaan alle 18-vuotiasta, ja lakia sovelletaan vain niihin lapsiin, jotka tekevät työtä työ- tai virkasuhteessa (Laki nuorista työntekijöistä 998/1993, 1 §). Vapaaehtois pohjalta ja ilman palkkaa tehtävät projektit, kuten monet lyhytelokuvatuotannot, jäävät näin ollen lain soveltamisalan ulkopuolelle. Aluehallintoviraston työntekijän mukaan palkattomaan työskentelyyn ei tarvitse hakea lupaa aluehallintovirastolta.

Peruslähtökohtana laissa on se, että 14- ja 15-vuotiaat voivat tietyin edellytyksin tehdä töitä, kun taas alle 14-vuotiaat voivat tehdä töitä vain poikkeusluvalla (Laki nuorista työntekijöistä 998/1993, 2 §).

14-vuotias tai saman kalenterivuoden aikana 14 vuotta täyttävä lapsi saadaan ottaa kevyeen työhön, joka ei vahingoita terveyttä tai kehitystä eikä aiheuta haittaa koulunkäynnille (Laki nuorista työntekijöistä 998/1993, 2 §). Työhön voidaan ottaa enintään puoleksi kulloinkin koulusta annettavasta loma-ajasta sekä koulutyön aikana tilapäisesti tai muutoin kulloinkin kestoltaan lyhytaikaiseen työsuoritukseen (Laki nuorista työntekijöistä 998/1993, 2 §).

Tätä nuorempien eli alle 14-vuotiaiden työskentely voidaan sallia erityisestä syystä poikkeusluvalla, jolloin alle 14-vuotias voi työskennellä tilapäisesti esiintyjänä taide- ja kulttuuriesityksissä sekä muissa vastaavissa tilaisuuksissa (Laki nuorista työntekijöistä 998/1993, 2 § ja 15 §). Tätä lainkohtaa sovelletaan silloin,

kun lapset työskentelevät fiktiotuotannoissa. Kokenut apulaisohjaaja Tuula Nikkola, joka työskenteli apulaisohjaajana myös *Munkkivuori*-sarjassa, toteaa, että lasten työskentelyaikojen poikkeusluvut antavat raamin kuvausaikataululle, mutta on tärkeää ottaa huomioon se, että varsinkaan pienet, alle 12-vuotiaat lapset eivät välttämättä jaksakaan tehdä niin pitkää päivää kuin laki sallii (Nikkola 2022). Työ ei saa haitata lapsen terveyttä, kehitystä tai koulunkäyntiä. Poikkeuslupa haetaan Itä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueelta siitä riippumatta, millä paikkakunnalla työ suoritetaan. (Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu.)

2.2 Työ, koulu ja lepo

Lapset eivät ole tavanomaisia työntekijöitä. Heidän pääasiallinen työnsä on muualla kuin fiktiotuotannossa. Se on koulussa, kaverisuhteissa ja leikkimissessä.

Alle 15-vuotiaan säännöllinen työaika saa olla enintään seitsemän tuntia vuorokaudessa ja 35 tuntia viikossa koulujen loma-aikana. Päivittäinen työaika kouluaikana vapaapäivinä saa olla enintään seitsemän tuntia ja koulupäivinä enintään kaksi tuntia. Koulupäivän ja työajan pituus yhteensä ei saa kuitenkaan ylittää kahdeksaa eikä viikoittainen työaika 12:tä tuntia. (Laki nuorista työntekijöistä 998/1993, 4 §.) Alle 15-vuotiasta ei saa pitää ylityössä (Laki nuorista työntekijöistä 998/1993, 5 §).

Lapsinäyttelijöiden kuvausjaksoja ei aina voida ajoittaa koulujen loma-aikaan. Tällöin työskentelyyn on haettava poikkeuslupaa aluehallintovirastolta (Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu). Poikkeuslupa voidaan Työsuojeluhallinnon mukaan myöntää muun muassa silloin, kun työtä tehdään koulutyön aikana muulloinkin kuin tilapäisesti tai työtä tehdään koulutyön aikana muuten kuin lyhytaikaisena työsuorituksena (Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu). Tällaista poikkeuslupaa voidaan hakea vain 14-vuotiaalle tai kuluvana vuonna 14-vuotta täytävälle. Siitä johtuu, että tätä nuoremmat eli alle 14-vuotiaat voivat Suomessa työskennellä fiktiotuotannoissa koulujen lukukausien aikaan vain tilapäisesti tai

lyhytkestoisesti. Jos kuvauspäivinä on koulua, huoltaja sopii koulun kanssa tarvittavista poissaoloista ja koulutehtävien tekemisestä korvaavilla tavoilla, jotta lapsen koulunkäynti ei vaarannu.

Alle 15-vuotiaan työaika sijoitetaan lain mukaan kello 8–20 väliseen aikaan. Työn järjestämisestä johtuvista painavista syistä työaika voidaan kuitenkin sijoittaa kello 6–20 väliseen aikaan. (Laki nuorista työntekijöistä 998/1993, 7 §.) Jos fiktiotuotantoon liittyvä valotilanne tai muu seikka edellyttää työajan sijoittamista tästä poikkeavalla tavalla, työaikaehdoista poikkeamiseen voidaan hakea poikkeuslupaa aluehallintovirastolta (Luukka 4.11.2022).

Alle 15-vuotias tarvitsee vuorokaudessa 14 tuntia keskeytymätöntä lepoa (Laki nuorista työntekijöistä 998/1993, 8 §). Tämä on otettava huomioon aikataulutuksessa. Lisäksi lapselle pitää taata vähintään 38 tuntia kestävä viikoittainen vapaa-aika keskeytymättömänä (Laki nuorista työntekijöistä 998/1993, 8 §).

2.3 Lapsen tuki fiktiotuotannoissa

Suomessa ei ole erillistä ohjeistusta siitä, millaista tukea lapselle tulisi järjestää kuvauspäivien yhteyteen. Suomeen ei ole myöskään muodostunut ammattimaisesti toimivien lapsen tukihenkilöiden (child chaperone) ammattikuntaa, jotka ulkomailla (ks. esim. BBC Chaperone Pack 2021) toimivat kuvauksissa lapsen huoltajan tavoin lasta kuunnellen ja auttaen.

Laissa nuorista työntekijöistä säädetään työnantajan järjestämisvastuulle kuuluvasta opetuksesta ja ohjauksesta. Lain mukaan työnantajan on huolehdittava, että nuori työntekijä, jolla ei ole työhön tarvittavaa ammattitaitoa ja kokemusta, saa opetusta ja ohjausta työhönsä sekä työolojen, ikänsä ja muiden ominaisuuksiensa edellyttämää henkilökohtaista opastusta työssä niin, että hän välttyy aiheuttamasta vaaraa itselleen tai muille (Laki nuorista työntekijöistä 998/1993, 10 §).

Monesti suomalaisissa tuotannoissa onkin käytetty lastenhoitajia silloin, kun kuvauksissa on läsnä pieniä lapsia, joiden huolenpidosta ja turvallisuudesta tuotanto vastaa myös silloin, kun kamera ei käy (Luukka 4.11.2022). Vaihtoehtoisesti pienillä lapsilla saattaa olla omat vanhemmat mukana. Tällöin lapset tuntevat olonsa tietenkin turvallisiksi, mutta se voi johtaa siihen, että lapsi kieltäytyy kokonaan näyttelemästä (Turunen 3.11.2022).

Valitettavan usein ajatellaan, että aikuisnäyttelijöiden, jotka näyttelevät esimerkiksi lasten vanhempia, on luonnollista viettää paljon aikaa lapsen kanssa myös tauoilla (Turunen 3.11.2022). Se voi kuitenkin vaikuttaa yhtäältä aikuisnäyttelijän rooliin valmistautumiseen ja toisaalta hämmentää lasta:

Mä oon näytellyt esimerkiksi äitiä, joka masentuu ja tekee itsemurhan. Kun on vaativa kohtaaus, johon mun pitäis valmistautua ja sit mä pelaan jalkapalloa, niin se ei tavallaan palvele sitä lopputulosta niin hyvin, kuin se, että mä tietäisin, että joku pitää lapsesta huolta, et se on turvassa, ja sit ku me kuvataan, sit mä oon sen äiti siinä tilanteessa. Mutta että joku purkaa – mun ei tarvi esimerkiks itse purkaa sitä tilannetta, mun ei tarvi itse sanoa, että koht mä saatan olla vähän pelottava ja sit näytellään se kohta ja mä nään, että lapsi kattoo mua silmät pyöreenä ja sit sen jälkeen ikään kuin vesitän oman työni kertomalla, et en mä oikeesti tarkottanu.

Se, että siellä on joku ihminen, joka on vastuussa lapsista ja valmistelee lapset siihen tilanteeseen ja myös purkaa tilanteet lasten kanssa, jos on tollasia vaikeita kohtauksia näyteltävänä, niin se vapauttaa myös aikuisen näyttelijän siinä tilanteessa, koska silloin se voi keskittyä ihan turvallisesti omaan työhönsä. (Turunen 3.11.2022.)

Esimerkkinä toisenlaisesta lähestymistavasta lasten perehdyttämiseen ja tukeen voidaan mainita *Munkkivuori*-jännitysdraamasarja, jossa oli palkattuna erillinen lasten näyttelijäntyön valmentaja Miina Turunen. Hän vastasi castingistä, harjoitteli yhdessä lasten kanssa ja piti huolta lasten turvallisuudesta ja hyvinvoinnista kuvauspäivinä sekä valmisteli heitä tuleviin kohtauksiin ja tarvittaessa purki tehdyn kohtauksen lapsen kanssa, kun kohta oli kuvattu (Turunen 3.11.2022). Monet *Munkkivuoren* aikuisnäyttelijät pitivät järjestelyä erinomaisena, koska se antoi vapauden keskittyä omaan rooliin. Jotkut jopa toivoivat samanlaista valmentajaa aikuisnäyttelijöille.

Anu Ollikainen on pohtinut Aalto-yliopistossa vuonna 2014 tekemässään maisterivaiheen opinnäytetyössä ilmaisuun ja työtapoihin liittyvien kysymysten lisäksi elokuvaprosessin vaikutusta lapseen itseensä. Hän toteaa, että lapsinäyttelijän ohjaajalla on työtavoista ja metodeista riippumatta vastuu ja että pakottaminen ja shokeeraaminen eivät saa olla lasta työllistävän ohjaajan välineitä. (Ollikainen 2014, 2.) Ollikainen kirjoittaa hienosti, että ”Lapsi on kohdattava omana itsenään, vielä kehittyvänä ihmisenä, ja häntä on kohdeltava ikätasonsa mukaisesti, kuunnellen ja lempeästi johdattaen kohti toivottua lopputulosta” (Ollikainen 2014, 2).

Ollikainen toteaa myös väistämättömän: lapsen kanssa työskentelevien ihmisten on huolehdittava lapsen innostamisesta ja siitä, että lapsi jaksaa myös silloin, kun lasta ei huvittaisi tehdä töitä (Ollikainen 2014, 2).

3 Kokemuksia Munkkivuori-sarjan ja Pakopiste-lyhytelokuvan tuotannosta

3.1 Munkkivuori-sarja

Munkkivuori on Jani Volasen yhdessä Pirjo Longan kanssa ideoima ja Volasen käsikirjoittama ja ohjaama 10-osainen jännitysdraamasarja, joka kuvattiin vuonna 2021 Helsingissä. Sarjassa yhden murheellisen kesän tapahtumat nähdään kerrostalolähiön pihapiirin lasten silmin, mikä selittää tuotannon suurta lapsilukumäärää. Sarjassa oli mukana peräti 20 lasta, joista nuorin oli leikki-ikäinen, suurin osa peruskoulussa ja osa lukiossa.

Poikkeuksellista *Munkkivuori*-sarjan tuotantoprosessissa oli se, että lapsia varten oli palkattuna lasten näyttelijäntyön valmentaja, jonka tehtävä tosin alun alkuun kulki toisenlaisella nimikkeellä siitä johtuen, että vastaavaa ammattia ei ole Suomessa käytännössä aiemmin ollut (Turunen 3.11.2022). *Munkkivuori*-sarjan lasten näyttelijäntyön valmentaja Miina Turunen, jota haastattelin tätä tutkielmaa varten, kertoo, että hän näki itsensä ennen kaikkea mahdollistajana:

hän teki kaiken, mitä tarvittiin, että lapsilla oli mahdollisuus onnistua hyvin (Turunen 3.11.2022). Käytännön työtehtävien tasolla Turunen vastasi lasten koe-kuvauksesta ja harjoittelusta sekä valmensi lapsia ja piti huolta heistä kuvaus-ten aikana.

Itsekin näyttelijänä työskentelevä Turunen kertoo, että hän koki, että ohjaaja pystyi luottamaan häneen ja hänen työnjälkeensä lasten valmentajana. Olihan ohjaaja nähnyt lasten kehittymisen jo koekuvaustallenteilta. Turunen toteaa, että hän on näyttelijänä sisäistänyt sen, että on alisteinen ohjaajalle. Lasten kanssa Turunen koki tekevänsä samanlaista työtä kuin näyttelijät muulloinkin tekevät: tarjoamaan ohjaajalle yhden version tulkinnasta. Kuvaustilanteessa ohjaaja lopulta päättää, mitä tehdään. ”Vaikka mä en itse kuvissa ollutkaan, niin tavallaan tein sitä samaa näyttelijäntyötä, mutta ikään kuin mä olisin jakautunut kymmeneksi tai kahdeksikymmeneksi.” (Turunen 3.11.2022.)

3.2 Pakopiste-lyhytelokuva

Pakopiste-lyhytelokuva on toiminnallisen opinnäytetyöni teososa, joka kuvattiin vuonna 2022. Pakopisteen pääroolissa on 9–10-vuotiaalta näyttävä eli ruutuikä-tään 9–10-vuotias lapsi. Olen *Pakopisteen* tuottaja ja toinen käsikirjoittaja. Li-säksi vastasin yhdessä ohjaajan kanssa roolituksesta ja sopivien lokaatioiden etsinnästä sekä olin lapsen tukihenkilönä kuvauksissa.

Pakopiste kertoo 10-vuotiaasta Matildasta, joka yrittää saada otetta itselleen tärkeistä ihmisistä. Matilda joutuu tarinan edetessä huomaamaan, että joskus etäisyys toiseen ihmiseen on pelkkä illuusio ja merkityksellisimmät ihmissuhteet eivät ole aina niitä, jotka ovat kättemme ulottuvilla.

Halusimme kertoa tämän tarinan, koska niin usein lasten kokemukset isoistakin elämänmuutoksista ja oivalluksista jäävät sanoittamatta. Tarina kerrotaan lap-sen näkökulmasta, ja sen takia meille valikoitui jo varhaisessa käsikirjoitusvai-heessa lapsi pääosan esittäjäksi.

Tiesimme melko vähän lasten kanssa työskentelystä projektia käynnistäessämme. Emme kuitenkaan olleet peloissamme, koska olin tuotantoharjoittelijana nähnyt *Munkkivuori*-sarjan kuvauksissa paljon hyviä käytäntöjä lasten kanssa toimimiseen ja myös vanhemmuus toi rentoutta ja uskoa siihen, että vastaantulevista tilanteista selvitään kyllä, kunhan panostamme esituotannon aikana suunnitteluun, tutustumiseen ja harjoitteluun riittävästi.

3.3 ”No olisiko nyt hyvä?!” – Casting

Luontaiset näyttelijät ovat vapaita, estottomia eivätkä pelkää, mitä ihmiset sanovat. Heillä on annettavanaan elämäkokemusta tai ymmärrystä, joiden vuoksi he sopivat rooliin. Kun heitä katsotaan, he avautuvat eivätkä sulkeudu, kuten useimmat ei-ammattilaiset. (Weston 1999, 339.)

Kokemukset *Pakopiste*-lyhytelokuvan castingistä opettivat meille, että lapsirooleja roolitettaessa päätavoite on löytää luonteeltaan mahdollisimman lähelle roolihahmoa vastaava lapsi. Judith Weston toteaa kirjassaan *Näyttelijän ohjaaminen*, että kannattaa etsiä sellaisia lapsia, joiden ”mielikuvitus aukeaa helposti ja jotka ovat vapaita, herkkiä ja älykkäitä sekä tunteissaan avoimia” (Weston 1999, 339). Vaikka kaikki lapsinäyttelijät eivät olisikaan pelottomia, vapaita ja tunteissaan avoimia, niin jos lapsi pystyy rentoutumaan ja olemaan oma itsensä – on hän sitten luonteeltaan ujo tai rempseä – hänellä on mukavaa kuvauksissa ja keskittyminen pystytään suuntaamaan itse tekemiseen.

Roolittaminen ei voi perustua yksin siihen, miltä joku näyttää ja minkälainen ääni hänellä on (Turunen 3.11.2022), vaan toivottuja piirteitä esiin saadakseen roolittajan täytyy olla valmis näkemään vaivaa. *Munkkivuori*-sarjan lasten näyttelijäntyön valmentaja Miina Turunen kertoo, että hänen mielestään hyvässä koekuvaustilanteessa pitää osata kertoa koekuvattaville – lapsille tai aikuisille – mitä heiltä halutaan, ja sitten kun tämä on sanottu auki, he näyttelivät tilanteen niin hyvin kuin osaavat. Turuselle oli tärkeää luoda *Munkkivuoren* koekuvauksissa tilanne, jossa myös hänellä olisi jotain annettavaa: että koekuvaukseen tuleva saa riittävät esitiedot ja tietää mitä häneltä odotetaan ja että paikalla on vastaanäyttelijä eikä vain seinä tai amatööri. (Turunen 3.11.2022.)

Turunen painottaa, että hän ei ole aiemmin tehnyt castingiä, mutta hänellä on lukuisia kokemuksia koekuvattavana olemisesta (Turunen 3.11.2022). *Munkki-vuoren* koekuvauksiin haluttiin varata riittävästi aikaa. Se tarkoitti 20 minuuttia per hakija, ja kun koekuvauskierroksia oli kolme, lopulta rooleihin valituista hakijoista oli koossa noin 60 minuuttia materiaalia.

Me tehtiin useita ottoja. Ne oli ihan näyteltäviä kohtauksia, jotka Volanen oli antanut. Hän oli kirjoittanut tiivistelmät jokaisesta roolista, että minkäläinen tyyppi tää on, et mitä tällä haetaan. Ja niiden varassa – ja ikään kuin oman ymmärrykseni varassa, et mitä tää mun mielestä tarkoittaa ja kuka mun mielestä olis tähän hyvä – mä pistin kameran tähän mun pään viereen ja näyttelin itse lapsille vastaan ja sanoin, et nyt me leikitään niinku tosissaan, et mä näyttelen sulle vastaan ja sä näyttelet mulle ja katotaan, mitä tässä tapahtuu.

Sit me tehtiin ensin yksi otto ilman, et mä olin sanonut juuri mitään. Sit mä sanoin jotain, että kokeilepa silleen ja tälleen tai katopa mitä tapahtuu jos sä pidät tauon ton sanan jälkeen – et pidät vaan tauon ja mä lupaan sulle, että jotain tapahtuu, ja sit se menikin niin. Eli tällaisia konkreettisia ohjeita annoin heille. Tai että puhu toi kohta nopeemmin tai tuolla hitaammin, tai että nyt sun pitää vielä enemmän haluta jotain asiaa. Näin tehtiin ehkä 3–4 ottoa ja sit lapset oli yleensä valmiita.

Ja kyl semmoset tyypit, jotka ois ollu siellä vaikka äidin pakottamana, niin ei niiden ottojen välillä oikein tapahdu mitään kehitystä tai ei ne oikeen jaksa. Et ne on tehny yhen kerran ja sit ne on et ”pitääks meiän viel tehdä?”. Kun taas ne, joilla on ikään kuin se palo, niin ne jotenkin hiffaa ite ja ne halua tehdä uudestaan ja ne halua tehdä viel enemmän: ”No oliks nyt hyvä?!” ”Ja kokeillaan viel uudestaan!”. ”No kokeillaanpa tolleen – no kokeillaan!” Siin on vaan ero, että jollain on se palo ja kiinnostus, ja jollain toisella ehkä ei oo. Sit on turha yrittää pakottaa sellaista, jolla ei oo. (Turunen 3.11.2022.)

Pakopiste-lyhytelokuvan castingissä koekuvasimme Matildan rooliin pääasiassa 8–9-vuotiaita ja vain yhden 11-vuotiaan. Havaitimme koekuvaustilanteessa, että 11-vuotiaan lapsen kyky ymmärtää tarinaa syvemmin ja tulkita tekstiä sekä ottaa vastaan ohjeita ja ylipäänsä keskittyä pidempiä aikoja olivat yliveritaiset pari vuotta nuorempiin lapsiin nähden. Jälkiviisaana saatoimme todeta, että meidän olisi kannattanut avata haku myös ruutuikää vanhemmille lapsille ja kirjoittaa tämä selkeästi auki casting calliin. Olimme kuitenkin sikäli onnekkaassa

asemassa lopulta, että koekuvauksissa käynyt 11-vuotias lapsi sopi rooliin erittäin hyvin ja löysimme pääosan esittäjän ilman mittavia koekuvauksia.

Roolihahmovastaavuuden lisäksi kiinnitimme *Pakopiste*-lyhytelokuvan castingissä huomiota hakijoiden motivaatioon: oliko lapsi kiinnostunut näyttelemisestä, ja oliko hän kiinnostunut näyttelemisestä juuri käsillä olevassa tarinassa? Löysikö lapsi tarinasta samastumispintaa, ja pitikö hän roolihahmoaan kiinnostavana tai ajatuksia herättävänä? Vaikka kyse oli ”vain” lyhytelokuvasta, motivaation selvittäminen tuntui tärkeältä, koska lapsen piti jaksaa viettää aikaa käsikirjoituksen parissa ennen harjoituksia ja kuvauksia tekstiin tutustuakseen. Lisäksi viisipäiväiset kuvaukset tuntuivat kohtuullisen pitkältä jaksolta alakouluikäiselle. Koimme tärkeäksi varmistaa, että lapsen kiinnostus tekemistä kohtaan kantaisi kuvausten yli.

Casting-prosessi opetti meille sen, että lasta roolitettaessa on tärkeää tutustua lapsen lisäksi hänen vanhempiansa. Judith Westonin sanoja mukaillen tarkastele koekuvauksessa lapsen vanhempaa yhtä paljon kuin lasta. Westonin mukaan vanhemmat saattavat joskus opettaa vuorosanat väärällä tavalla, jolloin lapset oppivat esittämään ne valmiilla sävyllä. (Weston 1999, 339.) Ohjaaja Mari Rantasila kuvailee puolestaan oppineensa kantapään kautta, että osana roolitusprosessia on selvitettävä, että lapsen kotiolot ovat vakaat (Ollikainen 2014, 16). Lasta yksityiselämässä kuormittavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi vanhempien akuutti avioero tai perheenjäsenen vakava sairaus.

Lapsen vanhemmat ovat niin keskeinen osa lapsen arkea, että keskusteluyhteyden pitää toimia. Pitää pystyä vaivattomasti kommunikoimaan aikatauluista ja muista käytännön asioista.

Kohtasimme casting-prosessin aikana myös tilanteita, joissa aikuisen motivaatio lapsen kykyjen valjastamiseen oli voimakkaampi kuin lapsen oma motivaatio esiintyä. Tällaisten tilanteiden tunnistaminen on tärkeää, jotta rooliin saadaan

valittua lapsi, jolle roolin tekeminen tuntuu mieluisalta. Pahimmillaan vanhemman mieliksi toimiva lapsi voi tulla toisiin ajatuksiin kuvauksiin osallistumisesta juuri ennen kuvauksia tai niiden jo alettua.

3.4 ”Hei, oothan sä sellainenkin!” – Tutustuminen ja harjoitukset

Pakopiste-lyhytelokuvan esituotannon aikana suunnitelmisamme oli panostaa tutustumiseen ja tehdä lapsen kanssa ennen kuvauksia joitain kivoja asioita, jotka eivät suoraan liittyisi käsikirjoitukseen, vaan palvelisivat enemmän tutustumista ja rennon yhteyden löytämistä. Valmisteluun käytettävissä oleva aika loppui kuitenkin tekijöiden muiden töiden takia kesken, ja jouduimme tyypistämään tutustumisen harjoittelussa tapahtuvaksi. Tämä onkin tyypillinen ongelma alalla, jossa tekijöillä on tulevien töiden varmistamiseksi samanaikaisesti useampia projekteja meneillään niiden eri vaiheissa. Valitettavasti tuotantoprosessissa ajan määrä ratkaisee (Hyytiä 2004, 182). Varsinkin tuotannoissa, joissa on lapsia, tulisikin kiinnittää huomiota siihen, että esituotannossa on riittävästi aikaa tutustumiselle ja harjoittelulle huolimatta tuotantokulttuurimme tehokkuusvaatimuksista.

Jo ennen *Pakopisteen* harjoituksia soittelimme lapsen vanhemman kanssa silloin tällöin ja rakensimme tällä tavoin yhteistyötä. Puheluilla pyrin varmistamaan, että jos aikuiselle tai lapselle heräisi matkan varrella joitain kysymyksiä tai aiheita, joista he haluaisivat kysyä lisää, he tietäisivät, että meihin voi ottaa yhteyttä hyvin matalalla kynnyksellä.

Kuvauksia edeltävällä viikolla pidimme kahdet kahden tunnin harjoitukset lapsinäyttelijän kanssa. Lyhytelokuvassa oli kaksi muuta keskeistä roolia: päähenkilö Matildan isä ja ukki. Harjoitukset mahdollistivat sen, että lapsinäyttelijä pääsi tutustumaan molempiin ammattinäyttelijöihin rauhassa ja lukemaan yhdessä kohtaukset läpi sekä keskustelemaan roolihahmoista ja siitä, miten roolihenkilöt toimisivat missäkin tilanteessa. Harjoituksissa olivat läsnä ohjaaja ja näyttelijät. Harjoituksista saamani palautteen perusteella harjoitukset olivat todella hyvä

lähtökohta yhdessä tekemiselle, ja ne myös onnistuivat poistamaan jännitystä ja kohdentamaan ajatuksia tuleviin kuvauksiin.

Munkkivuori-sarjan lasten näyttelijäntyön valmentaja Turunen kertoo, että *Munkkivuoren* harjoituksissa lapset lähtivät tutustumaan toisiinsa roolien kautta (Turunen 3.11.2022).

Vapaa-ajan viettäminen voi olla jossain tilanteessa ihan hyvä, mutta mun mielestä, jos me mennään vaik yhes pitsalle, niin en mä mee roolissa pitsalle, vaan sit mä oon siellä omana ittenäni. Ja sit mä saatan olla vaik miten ujo ja miten hiljanen, ja silloin se mun status siinä ryhmässä on se, et toi on se ujo ja hiljanen. Ja sitten kun mennään kuvauksiin, jos mun pitäskin olla se, joka on siellä ensimmäisenä äänessä, niin lähtökohtaisesti se mun status siinä ryhmässä on väärä. (Turunen 3.11.2022.)

Turunen korostaa, että lasten pitää tuntea olonsa turvalliseksi käsikirjoituksen puitteissa (Turunen 3.11.2022). Tällä hän tarkoittaa sitä, että lasten on hyvä tutustua erityisesti niihin ihmisiin, joiden kanssa he näyttelevät yhdessä, esimerkiksi oman roolihenkilön vanhempiin ja parhaisiin ystäviin ja siihen millaiset roolihenkilöiden väliset suhteet ovat (Turunen 3.11.2022).

Turunen kertoo, että *Munkkivuoren* ensimmäisissä harjoituksissa – ryhmäytymisen mutta myös koronan takia – hän istutti lapset tilassa isoon rinkiin siten, että lapsilla oli aina samat paikat. Ringissä parhaat kaverit ja sisarukset istuivat vierekkäin ja pihan lapsista sellaiset, joista muut lapset eivät niin välitä, olivat vastapäätä. Suhteet konkretisoituivat lasten istumapaikoissa. (Turunen 3.11.2022.)

Turunen jakoi kaikille lapsille vihkot, joihin ehdotti lasten kirjoittavan asioita roolihenkilöstään, esimerkiksi: ”Mä oon Kirsti. Mä oon aika ujo, mut sit jos mä oon tutussa porukassa, niin sit mä saatan yhtäkkiä olla hirveen määrällijä ja sit mä rupeen pomottaan” (Turunen 3.11.2022). Sitten lapset saivat kertoa, mitä he tiesivät omasta roolihenkilöstään. Ensimmäisellä kerralla oli hyvin luonnollista, että roolihenkilön esittely tapahtui vain yhdellä lauseella, mutta kun käsikirjoitusta oli luettu pidemmälle, muutkin alkoivat tunnistaa tiettyjä piirteitä yhä tutummaksi käyneissä roolihenkilöissä: ”Kirsti, oothan sä sellainenkin!” (Turunen 3.11.2022.)

Tavallaan ne roolihenkilöt rupes tutustumaan toinen toisiinsa. Ja lapset auttaa toinen toistaan tutustumaan niihin roolihenkilöihin. Sit se tavallaan kasvoi, että sit osas kertoa siitä henkilöstä jossain vaiheessa jo aika paljon enemmän ja muutki osas kertoa siitä henkilöstä, että minkälainen se niinku oikeesti on. (Turunen 3.11.2022.)

Munkkivuoren harjoitukset aloitettiin joulun 2020 jälkeen ja ne pidettiin joka viikonloppu (Turunen 3.11.2022). Harjoiteltavaa oli paljon, koska sarja on 10 x 60-minuuttinen, eli käsikirjoitus oli kokonaisuudessaan noin 600 sivua. Alussa paikalla olivat kaikki lapset, jotta ryhmäytyminen pääsi tapahtumaan. Koska sarja sijoittuu 1980-luvulle, lapset perehtyivät Turusen johdolla yhdessä aikakauteen, hakivat roolifaktoja tekstistä ja lukivat koko käsikirjoituksen yhdessä keskustellen läpi niin, että kaikilla oli sama käsitys asioista. (Turunen 3.11.2022.)

Kuvaukset alkoivat huhtikuussa 2021 ja jatkuivat syyskuuhun 2021 (Luukka 4.11.2022). Kuvausten aikana harjoituksia jatkettiin kerran viikossa. Viikonlopputreenissä harjoiteltiin aina seuraavan viikon suurimmat kohtaukset ja paikalla olivat vain ne lapset, jotka olivat seuraavan viikon kohtauksissa mukana. (Turunen 3.11.2022.)

Harjoituksissa edettiin kohtaus kerrallaan ja harjoiteltiin pohjat kuhunkin kohtaukseen samalla tavalla kuin koekuvauksissa. Turunen toteaa, että harjoittelun aikana ikään kuin tarkistettiin, että kohtaus menee oikein: onko suunta oikein, tietääkö lapsi kenelle puhuu, miksi hän puhuu, mitä hän puhuu ja mitä hän haluaa, kun sanoo näin. (Turunen 3.11.2022.)

Turunen palkattiin *Munkkivuoreen* harjoituttamaan lapsia, koska tämänkokoisessa tuotannossa ohjaajalla on niin paljon työtä käytettävissä olevaan aikaan nähden, että yksinkertaisesti viikon työtunnit eivät riitä kaikkeen (Turunen 3.11.2022). Turunen uskoo ehdottomasti harjoittelun tärkeyteen (Turunen 3.11.2022), ja myös vastaava tuottaja Minna Haapkylä korostaa sitä, että lasten kanssa on harjoiteltava paljon enemmän kuin aikuisten (Haapkylä 29.11.2022). Turunen toteaa, että vaikka *Munkkivuori* näyttää valmiina siltä, kuin kaikki lapset olisivat luonnonlahjakkuuksia, kaikki lapset tarvitsevat harjoittelua oppiakseen näyttelijäntyön työkaluja ja kehittääkseen ilmaisuaan (Turunen 3.11.2022).

3.5 Kuvaukset

Kuvausjakso tuo tullessaan aina jossain määrin ennakoimattomia tilanteita, vaikka valmistautuminen olisikin ollut hyvää ja perusteellista. Voi tulla tarve muuttaa yllättäen suunnitelmia, mikä syö usein aikaa, tai lapselle voi tulla yllättävä huono olo tai levon tarve kesken kuvauspäivän.

Pakopiste-lyhytelokuvan kuvausjaksolta hyvänä ohjenuorana mieleen jäi se, että jos lapsen perustarpeista on huolehdittu, niin energiaa riittää ja hyväntuulisuus kantaa läpi kuvauspäivän. Perustarpeista tärkeimpiä ovat lepo, ravinto, lämpö, kuljetukset, turvallinen ja rento työilmapiiri sekä toisen ihmisen tuki tarvittaessa. Jos lapsella on fyysisesti ja henkisesti hyvä olla kuvauspaikalla ja hänen läsnäoloaan arvostetaan, edellytykset hyvän lopputuloksen saavuttamiseen ovat olemassa.

Muutamit kuvausryhmän jäsenistä viettävät hieman enemmän aikaa lapsen seurassa kuin toiset. Erityisesti maskeeraajalla, puvustajalla ja mikityksestä vastaavalla äänittäjällä tai puomittajalla sekä runnerilla saattaa olla tietoa lapsen voinnista tai kokemuksista, joka on tarvittaessa hyvä saattaa myös lasten valmentajan, tukihenkilön, apulaisohjaajan, ohjaajan tai tuottajan tietoon. Näin niihin voidaan reagoida, jos eteen on tullut tilanteita, joista lapsi ei ole halunnut seitsissä puhua koko työryhmän kuullen. *Pakopiste*-lyhytelokuvan kuvausjaksolla kyselin aika ajoin näiltä tahoilta lapsen tunteja, ja parhaat juttutuokiot olivat tietenkin niitä lapsesta itsestään lähtöisin olevia, joissa tuli ilmi se luottamus, mitä lapsi koki suhteessa koko työryhmään.

Munkkivuori-sarjassa lasten näyttelijäntyön valmentaja Miina Turunen kuunteli lapsia tarkalla korvalla, koska oli tärkeää, että lapset tulevat nähdyksi ja kuuluksi (Turunen 3.11.2022). Silloin myös moni pinnan alla askarruttava asia nousee esiin ja niistä voidaan keskustella. Turunen kertoo, että tällainen lasta mieltäyttävä tilanne voi olla esimerkiksi intiimikohtaus, jossa murrosiässä olevan nuoren pitää olla vähissä vaatteissa. Tällöin konkretia on kaiken avain: että sovietaan etukäteen asioista, mennään yhdessä kysymään puvustajalta, minkälaiset

vaatteet kohtauksessa on, ja jutellaan, miten tämä on ajateltu toteuttaa, ja että kuvaustilanteessa pidetään kiinni siitä, mitä on sovittu. (Turunen 3.11.2022.) Turunen kertoo, että ennen kuin alettiin kuvaamaan, hän mainitsi ohjaajalle asioista, jotka jännittivät jotakuta, tai tietyistä vaikeista kohdista, jotta ohjaaja pystyi ottamaan kopin asioista ja vahtimaan Turusen kanssa, että toimitaan kuten on sovittu (Turunen 3.11.2022).

Munkkivuori-sarjassa on yksi intiimikohtaus varhaisteini-ikäisen päähenkilö Mirkon ja häneen ihastuneen Heidin välillä. Lasten näyttelijäntyön valmentaja Miina Turunen korostaa, että intiimikohtauksissa on äärimmäisen tärkeää tuntea olonsa turvalliseksi vastaanäyttelijän kanssa. Turunen kertoo, että kohtaukseen valmistauduttiin harjoittelemalla se perusteellisesti. Kyseisessä kohtauksessa Heidillä on valtava määrä tekstiä, ja sen kuljettamista Turunen harjoitteli pariin otteeseen Heidiä näyttelevän lapsen kanssa. Sen jälkeen kohtaus harjoiteltiin yhdessä Mirkon ja Heidin kanssa harjoitustilan lattialla pötköttäen: kohtaus käytiin läpi ihan konkreettisesti, että missä kohtaa joku kääntyy ja miten kohtaus menisi, sekä sitä, miten teksti rytmittyy siihen. Kuvaustilanteessa Turunen muistutti lapsinäyttelijöitä siitä, että tilanteessa ovat vain Mirko ja Heidi, vaikka aikuiset hääräisivätkin lamppujensa ja kameroidensa kanssa vieressä, ja että jos he auttavat ja tukevat toinen toisiaan samalla tavoin kuin on harjoiteltu, kohtaus menee loistavasti. (Turunen 3.11.2022.)

Munkkivuori-sarjassa on muitakin tilanteita, joita lapsille ei välttämättä arkielämässä tule vastaan, kuten varhaisteini-ikäisen Peten ja hänen isänsä välinen kohtaus, jossa isä lyö Peteä rangaistukseksi kasvoinhin. Kohtauksessa väkivallan uhka on läsnä, mutta luonnollisesti kohtaus toteutettiin siten, että oikeaa lyöntiä ei tapahtunut. Turusen mukaan sama periaate kuin intiimikohtauksiin valmistautumisessa kantaa myös tässä: tilanteista sovitaan konkreettisesti etukäteen näyttelijöiden välillä (Turunen 3.11.2022).

Sovitetaan, että toinen on uhkaava ja sovitaan, että toinen pelkää sitä. Ja mitä enemmän toinen pelkää, sitä uskottavampaa toisen uhkaavuus on. Ja mitä enemmän toinen uskalttaa olla oikeesti uhkaava, sitä helpompi sen toisen on pelätä. (Turunen 3.11.2022.)

Kyseistä kohtausta Turunen taustoitti kertomalla Peteä näytelleelle lapsinäyttelijälle, että vielä 1980-luvulla oli yleistä, että lapsia saatettiin kurittaa ruumiillisesti, esimerkiksi tukkapölyllä, luunapilla tai piiskaamalla. Silloin sanottiin ”joka vitsaa säästää, vihaa lastaan” ja ajateltiin, että välittävä vanhempi asettaa rajoja fyysisesti. (Turunen 3.11.2022.) Turunen kävi läpi myös sitä, mitä tunteita lyöminen sen aikakauden kontekstissa herättää, että tavallaan se tuntuu nöyryytykseltä. Lapsinäyttelijälle oli myös tarpeen sanallisesti kuvailla, miltä lyöminen tuntuu, jotta lapsella olisi mielikuva konkreettisesta fyysisestä tuntemuksesta: jäljen kuumottamisesta, pistelystä ja korvan soimisesta. (Turunen 3.11.2022.)

Lapsille haastavampien tai tunnetiloiltaan voimakkaampien kohtausten purkaminen tarkoitti Turusen mukaan ennen kaikkea asioiden loppuunsaattamista ja pisteen laittamista. Lapselta kysyttiin, onko kaikki kunnossa ja miltä kohtauksen tekeminen tuntui. Tai ravisteltiin itseä ja sanottiin, että ”sepä oli näyttelemistä!”, ja sanottiin ääneen sekin, että se ei ollut totta. (Turunen 3.11.2022.)

Lasten näyttelijäntyön valmentaja Turunen tarpeen mukaan purki tilannetta tai sanoitti sitä lapselle. Työssään hän huolehti myös siitä, että intensiteetti ottojen välillä ei pääse laskemaan – asia, joka vie paljon energiaa myös aikuisnäyttelijältä kuvaustilanteessa. Turunen kertoo, että lasten kanssa saattaa joskus tapahtua niin, että lapsi jaksaa tehdä 2–3 ottoa, jonka jälkeen lapsi ryhtyykin jo miettimään jotain aivan muuta. Jännitteen ylläpitämiseksi Turunen syötti lapselle tarvittaessa koko ajan uutta ajatusta ja konkreettisia asioita, joihin lapsi voi kuvaustilanteessa keskittyä, että lapsi jaksaa. (Turunen 3.11.2022.)

Osa lasten arkielämästä poikkeavista kohtauksista toteutettiin siten, että lapsen kuva otettiin kokonaan erillään kohtauksen muista kuvista. *Munkkivuoressa* on esimerkiksi kohtaus, jossa yksi pihan pienimmistä pojista, Kaius, on piilossa kellarissa, kun aikuiset tulevat pahoinpitelemään kellarissa istunutta miestä. Turunen kertoo, että tässä tilanteessa lapsi näytteli erillisessä kuvassa ikään kuin aivan eri tilannetta. Turunen ei muista sanatarkkaa ohjeistusta, mutta antaa esimerkkejä lasten kanssa käytetyistä konkreettisista ohjeista: lapsi saattaa näy-

tellä, että hänellä on kuumetta, eikä hän jaksaisi enää mitenkään seistä tai keskittyä kuuntelemaan, mitkä kaikki pienimmätkin äänet hän kuulee. (Turunen 3.11.2022.)

Kun kuvauksissa on lapsia, jotka vertautuvat amatöörinäyttelijöihin, saatetaan joskus tarvita hieman enemmän aikaa kohtausten läpikäymiseen tai useampia ottoja. Tämä tarkoittaa sitä, että ideaalitulanteessa kohtausten tekemiseen olisi hyvä varata enemmän aikaa kuin jos oltaisiin tekemisissä ammattinäyttelijöiden kanssa, joille ympäristö ja siellä toimiminen sekä näyttelijäntyön menetelmät ovat tuttuja. Kun otetaan huomioon, että lapsen työpäivät ovat lyhyempiä kuin aikuisten, tämä tarkoittaa sitä, että saman päivän aikana ehditään kuvata vähemmän kohtauksia. Harjoittelulla voidaan kuitenkin varmistaa kuvauspäivien sujuvuutta.

Apulaisohjaaja Tuula Nikkola pitää tärkeänä, että lasten ollessa rooleissa kohtauksille varataan enemmän aikaa. Nikkola mainitsee, että esimerkiksi Mari Rantasilan ohjaamat kolme ensimmäistä *Risto Rämpääjä* -elokuva tehtiin hyvillä aikatauluilla: kaikissa pystyttiin varaamaan riittävästi aikaa kohtausharjoitukseen kameran kanssa. Viime vuosina lähes kaikki kuvausaikataulut ovat kirstyneet. Nikkola toteaa, että ihanteellista olisi, jos lapsikohtauksia olisi enintään kaksi kolmasosaa päivästä ja loput kohtaukset olisivat vain aikuisten kanssa. Lasten kanssa eniten keskittymistä vaativat kohtaukset aikataulutetaan mahdollisuuksien mukaan päivän alkuun, koska iltapäivällä onnistumismahdollisuudet ovat heikommat lapsen väsymyksen ja tätä kautta keskittymiskyvyn heikkenemisen takia. (Nikkola 29.11.2022.)

Pakopiste-lyhytelokuvan kuvauksissa sekä kuvaaja että ohjaaja olisivat molemmat hyötyneet lisäminuuteista, mutta teimme viisipäiväiset kuvaukset käytössä olevalla budjetilla ja sillä saadulla ajalla. Ohjaaja totesi kuitenkin erikseen, että jos lapsinäyttelijämme ei olisi ollut niin luontainen kameran edessä, olisimme saattaneet olla vaikeuksissa, koska useita toistoja ei ollut mahdollista tehdä käytettävissä olevan ajan puitteissa. Jostain olisi pitänyt silloin karsia.

Munkkivuori-sarjan kuvauksissa työtahti oli melko samanlainen kuin muissakin ammattituotannoissa, vaikka lapsia oli paljon. Usein tehtiin 2–3 ottoa ja välillä menttiin tätäkin nopeammin. (Turunen 3.11.2022.) Kohtausten etukäteinen harjoittelu oli siinä mielessä välttämätöntä. Apulaisohjaaja Tuula Nikkola toteaa, että Munkkivuoren aikataulu oli tiukka:

Se oli meidän kaikkien tiedossa. Kohtauksille ei yksinkertaisesti ollut mahdollista laittaa tarpeeksi aikaa. Tämä kostautui muutaman kerran, kun oli iso lapsikohtaus kyseessä. Iso siinä mielessä, että mukana oli kaikki roolit ja kohtaus oli sisällöltään iso. Silloin kun oli vain pari lasta, ei sitä ongelmaa juuri ollut.

Aikataulun kireyttä korjattiin nimenomaan lapsinäyttelijä-coachin avulla. Hän varmisti, että kohtaukset oli käyty läpi ennen settiin tuleamista, jolloin kuvaus aikataulun puitteissa oli mahdollista. (Nikkola 29.11.2022.)

Munkkivuoren vastaava tuottaja Minna Haapkylä kertoo, että paljon lapsinäyttelijöitä sisältävissä tuotannoissa haasteena on juurikin se, ehditäänkö kaikki tarvittava kuvata lasten lyhyemmän työajan puitteissa. *Munkkivuori*-sarjan tuotannossa panostettiin sen takia tietoisesti enemmän harjoitteluun, jotta lapset olisivat mahdollisimman valmiita kuvausten koittaessa. (Haapkylä 29.11.2022.)

Munkkivuori-sarjassa oli yhteensä 92 kuvauspäivää. Sarjan tuotantokoordinaattori Lotta Luukka oli yhteyshenkilö lasten työluvista aluehallintoviraston suuntaan. Luukka kertoo, että poikkeuslupahakemuksissa aluehallintovirastolle piti antaa muun muassa yleinen selvitys siitä, että lasten työajoista ja lepoajoista pidetään kiinni (Luukka 4.11.2022). Hakemukset tehtiin esituotannon aikana ja niitä täydennettiin tarvittaessa, jos tietoihin tuli muutoksia. Kuvausten käynnistettyä työaikoja valvottiin käytännön tasolla tarkistamalla suunnitellut viikkokohtaiset kuvausaikataulut ja pitämällä kirjaa lasten toteutuneista työtunneista. Luukka kertoo, että aina kun seuraavan viikon kuvausaikataulut tulivat, hän tarkisti ne ja katsoi, että lasten työnteolle varatut enimmäistunnit eivät ylity. (Luukka 4.11.2022.)

Luukka oli tuotannon kaikkien aikuis- ja lapsinäyttelijöiden yhteyshenkilö, ja hänen kauttaan kulki informaatio kuvausaikatauluista lasten vanhemmille. Luukka

toteaa, että vanhemmilta kuulemansa perusteella lasten työviihtyvyyteen vaikutti merkittävästi se, että lasten ryhmäytyminen oli onnistunut hyvin: vaikka kesällä tehtiin paljon töitä fiktiotuotannon parissa, niin jollain tapaa ainakin hetimitäin tuo aika rinnastui kesälomaan uusien kavereiden kanssa. (Luukka 4.11.2022.)

Myös Luukka mainitsee tuotannollisena haasteena lasten työskentelyyn liittyvät rajoitteet: kun tuotannoissa aina tulee muutoksia, tässä pelivaraa säätämiseen on vielä vähemmän kuin tavallisesti. Hän toteaa, että ei voi kuitenkaan liikaa painottaa sitä, kuinka tärkeää on, että nämä rajatekijät ovat ylhäällä suunnittelussa ja aikataulutuksessa ja ne pidetään mielessä myös silloin, kun tehdään viime hetken muutoksia. (Luukka 4.11.2022.)

Kuvauksissa vallitseva ilmapiiri on hyvä säilyttää rentona myös silloin, kun on kiire, ja kielenkäytön on oltava asiallista. Lapsen mukanaoloa helpottaa se, että kuvausryhmä tervehtii ja ottaa lapsen huomioon tai juttelee hänen kanssaan, jos aikaa on. Se tekee lapselle tervetulleen olon, kuten kelle tahansa aikuisellekin. Jos kuvauksissa ei ole kuin yksi lapsi, aikuisten keskusteluaiheisiin osallistuminen voi olla lapselle vaikeaa. Silloin on tärkeää, että työryhmän jäsenet mahdollisuuksien mukaan vievät keskustelunaiheita lapsen tasolle. Osallisuuden tunne on yksi tärkeimpiä tunteita ihmisen motivaation ylläpitämisessä. Koska lapsi ei ole aivan tavanomainen työntekijä, lapsen motivoituneisuudesta on syytä pitää huolta, ja se onnistuu parhaiten koko työryhmän yhteisellä panoksella.

4 Lopuksi

Olisipa täällä kymmenen lasta, ja jos minä sanoisin heille, että tämä on heidän uusi asuntonsa, te hämmästyisitte heidän mielikuvitustaan. He keksisivät sellaisen leikin, ettei se loppuisi koskaan. (Stanislavski 2011, 88.)

Munkkivuori-sarjan ja *Pakopiste*-lyhytelokuvan kuvauksissa saamani kokemukset vahvistavat käsitystä siitä, että lapsinäyttelijöiden mukanaolo tuottaa uskottavia tarinoita, jos esituotantoon ehditään panostaa. Esituotantoon panostaminen on tärkeää erityisesti siitä syystä, että lapset eivät ole ammattilaisia. Casting, tutustuminen ja harjoittelu ovat keskeisiä avaimia sisällölliseen onnistumiseen.

Tekijöiden haastatteluissa korostuivat näkemykset, joiden mukaan harjoittelu ja kohtauksiin käytettävissä oleva riittävä aika vaikuttavat myönteisesti sisällölliseen lopputulokseen. Esituotannon aikana tapahtuva lasten harjoittaminen säästää aikaa kuvausvaiheessa, ja siihen panostamiseen on näin ollen myös taloudelliset perusteet: harjoittelu toteutetaan pääsääntöisesti yhden henkilön johdolla, mutta jos harjoittelua joudutaan tekemään paljon vielä kuvauksissa, paikallaan seisoo kokonainen työryhmä. *Munkkivuori*-sarjan harjoitusprosessista kannattaa siten ottaa oppia myös tulevaisuuden fiktiotuotannoissa. Harjoitusten painopisteen tulisi olla mahdollisuuksien mukaan esituotannossa. Kuvausjaksolle sijoittuva harjoittelu olisi hyvä ottaa huomioon heti alussa aikataulua laadittaessa (Nikkola 29.11.2022).

Tuotannolliseen valmisteluun liittyy hieman painavampi vastuu aina silloin, kun mukana on alaikäisiä. Aikatauluja on syytä tarkastella sellaisten lasten näkökulmasta, joilla on paljon kuvauspäiviä: Miten lapset saavat riittävän levon, ja miten koulunkäynti sujuu kuvausjakson aikana? Sijoittuuko lapsen elämään jotain muita muutoksia juuri kuvausjakson ajalle? Monesti se, että asioita on etukäteen pohdittu, auttaa kohtaamaan myöhemmin ilmenevät ongelmat ratkaistavissa olevina haasteina ja saavuttamaan lopulta sellaisen sisällöllisen lopputuloksen, että aika ei tunnu valuneen hukkaan, päinvastoin.

Lähteet

BBC Chaperone Pack: Guidance for professional Chaperones working at the BBC. BBC Safeguarding 2021. <https://www.bbc.co.uk/safeguarding/documents/chaperone-pack-2021-v1.0.pdf> Viitattu 1.12.2022.

Hyytiä, Riina 2004. Ennen kuin kamera käy: Ideasta kuvauksiin: Tekijät kertovat. Väitöskirja, Taideteollinen korkeakoulu.

Laki nuorista työntekijöistä (998/1993). <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930998> Viitattu 28.10.2022.

Ollikainen, Anu 2014. Hetkessä - lapsinäyttelijän ohjaaminen elokuvassa. Maisterin tutkinnon opinnäyte, Aalto-yliopisto. <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/13415>

Stanislavski, Konstantin 2011. Näyttelijän työ. Helsinki: Tammi.

Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu Työsuojelu.fi. Nuoret. <https://www.tyosuojelu.fi/tietoa-meista/asiointi/luvut-ja-ilmoitukset/nuoret> Viitattu 5.10.2022.

Weston, Judith 1999. Näyttelijän ohjaaminen – Kuinka luoda vaikuttavia esityksiä televisioon ja elokuvaan. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Haastattelut

Haapkylä, Minna 2022. Vastaava tuottaja. Munkkivuori-sarja, Rabbit Films. Sähköpostihaastattelu 29.11.2022.

Luukka, Lotta 2022. Tuotantokoordinaattori. Munkkivuori-sarja, Rabbit Films. Äänitetty haastattelu 4.11.2022.

Nikkola, Tuula 2022. Apulaisohjaaja. Munkkivuori-sarja, Rabbit Films. Sähköpostihaastattelu 29.11.2022.

Turunen, Miina 2022. Lasten näyttelijäntöön valmentaja. Munkkivuori-sarja, Rabbit Films. Äänitetty haastattelu 3.11.2022.

Liitteet

Haastattelukysymysrunko, äänitetyt asiantuntijahaastattelut

Haastateltavat:

- Lasten näyttelijäntyön valmentaja Miina Turunen, *Munkkivuori*-sarja, haastattelu 3.11.2022
- Tuotantokoordinaattori Lotta Luukka, *Munkkivuori*-sarja, haastattelu 4.11.2022

Tausta

- Kerro työnkuvastasi Munkkivuori-sarjassa?
- Kuinka monta kuvauspäivää teillä oli yhteensä? Kuinka pitkä kuvausjakso oli kokonaisuudessaan?
- Kuinka monta kuvauspäivää pääroolin esittäjällä oli?
- Kuinka monta lapsinäyttelijää oli mukana projektissa?
- Miten Suomessa yleensä toimitaan tuotannoissa, joissa on mukana lapsia keskeisissä rooleissa?

Casting

- Miten casting toteutettiin?
- Mihin asioihin kiinnitit huomiota?
- Miten tunnistaa lapsen motivaatio ja sitoutuneisuus?

Tutustuminen

- Keihin lapsen on tärkeää tutustua ennen kuvauksia ja miten?
- Oliko lapsilla testikuvauksia, joissa he tottuivat myös työryhmän läsnäoloon?

Harjoitukset

- Kuinka paljon harjoitteluun varattiin aikaa?
- Kuinka usein teillä oli harjoituksia ennen kuvauksia ja kuvausten aikana?
- Mihin panostitte harjoittelussa?
- Missä ja miten harjoittelitte?
- Millaiset harjoitteet havaitsit toimiviksi?
- Olisiko sinulla mainita esimerkkitilanne siitä, millaista hyötyä saitte harjoittelusta? Esim. jokin kohtaus, jossa harjoittelu vaikutti erityisen paljon kohtauksen lopputulokseen?
- Pitäisikö lasten kanssa aina harjoitella etukäteen?
- Mitä alle 15-vuotiaiden lasten kanssa kommunikoidessa on hyvä ottaa huomioon?

Kuvaukset

- Miten lasten työnteko, koulu ja riittävä lepo saatiin yhteensovitettua ja lapset jaksamaan koko kuvausjakson ajan?
- Miten motivoit lapsia silloin, kun työnteko ei huvittanut?
- Mitä työnkuvaasi kuului kuvauspäivinä?
- Millainen työnjako teillä oli ohjaajan kanssa?
- Antoiko ohjaaja sinulle palautetta tai jatkotyöskentelyohjeita, joita veit lasten parissa käytäntöön?
- Kertoisitko esimerkin avulla, miten valmistauduitte vaikeisiin kohtauksiin?
- Kertoisitko esimerkin avulla, miten kuvaustilanteet purettiin?
- Mitä eri osastojen tulisi mielestäsi ottaa huomioon, kun tehdään töitä lasten kanssa?

Vanhemmat

- Onko mielestäsi tärkeää tavata lapsen vanhemmat ennen roolitus päätöksen tekemistä?

- Mitä asioita kävitte läpi huoltajien kanssa ennen harjoitusten tai kuvausten alkua?
- Millaisista asioista lasten vanhemmat toivoivat tuotannon pitävän huolta kuvausjakson aikana?
- Oliko tiedonkulussa haasteita?
- Millaista palautetta saitte lasten vanhemmilta?

Haasteet

- Mitkä olivat suurimmat eteen tulleet yllätykset tai haasteet, jotka liittyivät nimenomaan siihen, että näyttelijät ovat lapsia? Miten ratkasitte ne?

Haastattelukysymykset, sähköpostihaastattelut

Haastateltavat:

- Vastaava tuottaja Minna Haapkylä, *Munkkivuori*-sarja, sähköpostihaastattelu 29.11.2022
- Apulaisohjaaja Tuula Nikkola, *Munkkivuori*-sarja, sähköpostihaastattelu 29.11.2022

Kysymykset vastaava tuottaja Minna Haapkyllälle:

- Millaista huomiota paljon lapsinäyttelijöitä sisältävät tuotannot vaativat niiden tekijöiltä?
- Mitkä ovat tällaisten tuotantojen suurimmat tuotannolliset haasteet ja miten *Munkkivuoren* kohdalla pyritte minimoimaan niitä?
- Toivatko lapset tuotantoon jotakin sellaista, mitä ei muuten olisi voinut saavuttaa?

Kysymykset apulaisohjaaja Tuula Nikkolalle:

- Varattiinko *Munkkivuoressa* kohtauksiin enemmän aikaa kuin yleensä sen takia, että mukana oli paljon lapsia?
- Millaisia asioita pidät mielessä aikatauluttaessasi tuotantoa, jossa on paljon lapsia?